

УДК 342.553

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Людмила ЗАБОЛОНА,
аспірант кафедри адміністративного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SUMMARY

Essence of administrative legal tools of diplomatic service civil servants has been defined. The author adduces incentive and preventive, mandative and punitive measures. Special attention is paid to certification and administrative proceedings as procedural legal and administrative means.

Key words: diplomatic service, civil servant, legal measures, administrative and legal means, administrative enforcement, certification, administrative proceedings.

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби. Автор наводить характеристику заохочувально-попереджувальних і примусово-каральних заходів впливу. Особливу увагу приділено атестації та адміністративному судочинству як процедурному та процесуальному адміністративно-правовим засобам.

Ключові слова: дипломатична служба, державний службовець, правові заходи, адміністративно-правові засоби, адміністративний примус, атестація, адміністративне судочинство.

Постановка проблеми. У практиці діяльності державних службовців дипломатичної служби використовується різноманітний юридичний інструментарій. Разом з тим, на доктринальному рівні недостатньо уваги приділено механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності працівників дипломатичної служби, зокрема у частині застосування адміністративно-правових засобів.

Актуальність теми. З. Браян, В. Герасько, І. Гриценко, С. Дубенко, Т. Коломоєць, В. Кравець, Д. Лук'янець, В. Малиновський, Н. Нижник, Н. Ніколаєва, О. Оболенський, І. Патерило, А. Руденко, О. Селецький, В. Стефанюк, А. Соловйова, М. Студенікіна та інші дослідники присвятили свої наукові напрацювання проблематиці адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби.

Додаткову увагу потрібно приділити інструментальному виміру діяльності державних службовців дипломатичної служби, а саме заохочувально-попереджувальним і примусово-каральним заходам впливу.

Метою статті є розкриття сутності адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби й особливостей заохочувально-попереджувальних і примусово-каральних заходів впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструментальний вимір діяльності працівників дипломатичної служби пов'язаний з аксіолого-прагматичними категоріями, які спрямовують динаміку виконання повноважень співробітниками суб'єктів публічної адміністрації, задіяних у процесах публічного управління зовнішньополітичною сферою. У цьому плані, як влучно стверджує І. Патерило, йдеться про ціннісний вимір права, втілений у різномірних правових феноменах на підставі потреб юридичної практики, економічних, політичних чи соціальних завдань [1]. Із позицій логіки державні службовці дипломатичної служби використовують адміністративно-правові засоби задля досягнення конкретної мети, а не суто згідно з правовими цінностями або цінностями, закладеними в праві [2, с. 469–506]. Відповідно, такі адміністративно-правові засоби діяльності державних службовців дипломатичної

служби потрібні для регламентації поведінки працівників дипломатичної служби при здійсненні публічного управління.

Зупиняючись на сутнісній характеристиці зазначених адміністративно-правових засобів, потрібно вказати, що зазвичай науковці розглядають цю юридичну категорію в онтологічному або синтетичному ракурсі. За онтологічно орієнтованими підходами адміністративно-правовими засобами вважають правові явища, відображені в інструментах (постановах) і діях (технологіях) [3, с. 190]. З іншого боку, підхід синтетичного плану керується «компрімісним» характером дефініції адміністративно-правових засобів як таких, що створюють загальні, забезпечені державою та суспільством можливості посилення позитивних регуляторних чинників і усунення негативних чинників при регламентації суспільних відносин [4, с. 9].

На наше переконання, фундаментом для визначення адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби повинен виступати онтологічно орієнтований підхід, але в синтетичному плані потрібно спиратися ще й на прагматичний аспект регуляторних чинників такого юридичного інструментарію. Враховуючи викладене вище, такими адміністративно-правовими засобами є процедури (заходи) та інструменти щодо формування належних регуляторних чинників при регламентації суспільних відносин у сфері зовнішніх зв'язків. Таке тлумачення дозволить врахувати інструментальний вимір повноважень публічної адміністрації та встановити технологічні характеристики виконання повноважень працівників дипломатичної служби.

Що ж до класифікації адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби, то за критерієм їхньої сили можна виділяти заохочувально-попереджувальні та примусово-каральні заходи впливу. Так, заохочувально-попереджувальними адміністративно-правовими засобами, як пояснює В. Герасько, є заходи, застосовувані для превенції правопорушень і загрози настання можливих шкідливих, небезпечних наслідків, що не дає підстав для ухилення суб'єктів від виконання власних обов'язків [5]. У сфері зовнішніх

зв'язків ці правові засоби присутні в безконфліктних провадженнях, визначальним з яких є атестація працівників дипломатичної служби. Цей адміністративно-правовий засіб дозволяє гарантувати професійну компетентність та відповідність займаній посаді працівників дипломатичної служби, а також посилити ефективність виконання ними своїх повноважень і досягати поставлених завдань на основі професійного досвіду, знань, умінь і навичок, набутих у процесі службової діяльності у сфері зовнішньополітичних відносин.

Особливий легальний вимір атестації працівників дипломатичної служби встановлений в Положенні про проведення атестації державних службовців від 28 грудня 2000 р. [6]. Разом з тим, у цьому нормативно-правовому акті недостатньо представлено сутнісні характеристики такої атестації: немає дефініції поняття атестації державних службовців, у тому числі державних службовців дипломатичної служби. Водночас загальна дефініція терміну «атестація» присутня в чинному законодавстві України, зокрема в ст. 1 Закону України «Про професійний розвиток працівників», де міститься визначення вказаної юридичної категорії як процедури оцінки професійного рівня працівників, відповідності кваліфікаційним вимогам і посадовим обов'язкам, проведення оцінки їхнього професійного рівня [7].

Для оцінки запропонованої законодавчої дефініції атестації потрібно проаналізувати доктринальні позиції щодо атестації державних службовців, зокрема, дипломатичної служби. Так, у психологічному ракурсі під атестацією дослідники розуміють встановлення ділової та політичної кваліфікації співробітника, його особистих якостей, результатів службової діяльності [8, с. 16]; оцінку їхньої професійної діяльності, один зі способів оптимізації роботи та самовдосконалення державних службовців у виховному й організаційному проявах шляхом підвищення творчого потенціалу та кваліфікації [9, с. 268]. Для державних службовців дипломатичної служби суто психологічний підхід до тлумачення атестації не може вважатися повною мірою прийнятним, оскільки він спирається на значну кількість оціночних понять і не дозволяє вичерпно розкрити інструментальну сутність атестації.

Тим не менше, інструментальний вимір атестації працівників дипломатичної служби деталізований на рівні тлумачення вказаної категорії за її процедурними характеристиками як діяльності, під час якої атестаційна комісія в межах встановленої процедури задля встановлення міри відповідності працівника займаній посаді визначає результати його професійної діяльності, особисті та професійні якості державного службовця, його внесок у результати діяльності суб'єкта публічної адміністрації, за результатами якої надаються висновки та рекомендації атестаційної комісії стосовно покращення умов праці та діяльності органу в організаційному плані, відповідності особи займаній посаді та планування питань кар'єри [10, с. 315]. Загалом таке визначення максимально повно ілюструє правову природу атестації, але воно не відповідає правилам стилістики та законам логіки щодо формування суджень. Така розлого сформульована позиція перешкоджає встановленню змістовної точності та недвоякості щодо визначення атестації державних службовців дипломатичної служби.

Зауважимо, що більш лаконічним і не менш сутнісно вичерпним є евалюаційний підхід, згідно з яким під атестацією розуміють порядок перевірки кваліфікації державного службовця на основі систематичної оцінки його відповідності займаній посаді; знань, умінь і навичок; професійного досвіду [11, с. 10]; заходи, під час яких атестаційна комісія за встановленою процедурою вказує на ступінь відповідності працівника займаній посаді [12, с. 72; 13, с. 117]. У межах такого підходу повністю втілено всі винятко-

ві риси атестації державних службовців дипломатичної служби, такі, як підстава для її проведення (заміщення посади відповідного працівника дипломатичної служби); об'єкт (особа та результати професійної діяльності державного службовця дипломатичної служби); ініціатива проведення від керівника органу дипломатичної служби; контрольно-наглядний характер; періодичність. Отже, під атестацією державних службовців дипломатичної служби потрібно розуміти процедуру оцінки професійних компетентностей та діяльності працівників дипломатичної служби в частині відповідності займаній посаді.

На підставі такого визначення атестації працівників дипломатичної служби можна сформулювати принципи їхньої діяльності, які встановлюють стратегічні орієнтири та рамки оцінки порядку реалізації повноважень вказаної категорії осіб. У цьому сенсі О. Селецький виділяє такі основні принципи здійснення атестації дипломатичних працівників: легітимність; відкритість; об'єктивність; колегіальність; регулярність [14, с. 240–244]. На основі цих принципів здійснюється оцінка та відкрите колегіальне обговорення результатів реалізації повноважень, особистих і професійних якостей державних службовців дипломатичної служби на підставі, в межах та у спосіб, що встановлені чинним законодавством у присутності керівника органу та працівника дипломатичної служби та із завчасним інформуванням про вказану процедуру та її наслідки. Принагідно до уваги повинні братися виключно позитивні та негативні риси діяльності працівників дипломатичної служби, що підлягають справедливій та неупередженій перевірці, а колегіальне обговорення гарантує об'єктивність результатів роботи атестаційної комісії. Систематичність атестації працівників дипломатичної служби, що не виключає права реалізувати її позачергово, дозволяє підвищити рівень професійних компетентностей вказаних осіб, впорядкувати методологію проведення перевірок і розробити належне методичне забезпечення для такої процедури.

Разом із тим необхідно усвідомлювати, що наразі чинне Положення про проведення атестації державних службовців було прийняте раніше від нового Закону України «Про державну службу», а тому не завжди відповідає його духу, хоча і є нормативно-правовим актом універсальної дії. Так, відповідно до п. 4 цього регуляторного акта керівник може залучати до роботи в комісії незалежних експертів [6]. Ця правова норма є диспозитивною, що суперечить принципам верховенства права та справедливості в реалізації зовнішньополітичної функції. Зважаючи на те, що в роботі дипломатичної служби трапляються випадки, коли усуваються з посади окремі особи, які не «вписуються» в систему, а призначаються «свої» співробітники, то залучення незалежних експертів може сприяти гарантуванню прав і законних інтересів осіб, істотно зменшити описану негативну тенденцію, а також рівень корупції в органах дипломатичної служби. Безумовно, доречним було б додаткове залучення до роботи атестаційних комісій ще й представників наукової спільноти, зокрема Дипломатичної академії України, і суб'єктів приватного права, таких як громадські організації та засоби масової інформації.

До того ж, у нинішньому Положенні про проведення атестації державних службовців немає приписів стосовно особливостей атестації державних службовців у межах різних суб'єктів публічної адміністрації, у тому числі органів дипломатичної служби. Оскільки існуючий порядок здійснення завдань, функцій та повноважень державних службовців дипломатичної служби не повною мірою узгоджується з загальними процедурами атестації, регламентованими на підзаконному рівні, не є прийнятним застосування відповідних загальних правових норм. Звідси оптимальною ідеєю можна вважати прийняття окремого положен-

ня, яке б регламентувало порядок і специфіку здійснення атестації працівників дипломатичної служби.

Переходячи до примусово-каральних заходів впливу на діяльність державних службовців дипломатичної служби, у першу чергу, потрібно орієнтуватися на те, що вони стосуються здійснення адміністративно-правового захисту. У цьому сенсі можна погодитися з В. Поллоховичем у тому, що йдеться про юридичні засоби, використовувані в адміністративних процедурах і зорієнтовані на виконання уповноваженими посадовими особами процесуальних дій задля припинення незаконного посягання на права та інтереси осіб; ліквідацію перешкод під час їх здійснення; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків із притягненням винуватої особи до відповідальності [15, с. 41–46]. Ці адміністративно-правові засоби мають процедурно-процесуальну природу та пов'язані з відновленням правопорядку в разі вчинення правопорушень у зовнішньополітичній сфері. При цьому вживаються не позитивні, а негативні стимули, тобто не переконання чи заохочення, а примус, у тому числі покарання. Орієнтиром для обрання конкретних адміністративно-правових засобів є поведінка особи, яка порівнюється з диспозицією правової норми, за порушення якої встановлено відповідні санкції.

Тобто, як було визначено вище, фундаментом заходів адміністративно-правового захисту в галузі зовнішніх зв'язків є адміністративний примус. Як слушно зауважує І. Гриценко, інститут адміністративного примусу еволюціонував за п'ятьма основними етапами: 1) примус у межах поліцейського права; 2) поява науково обґрунтованих підходів щодо адміністративних примусових засобів, їхня класифікація та відмежування від суміжних категорій; 3) категорія адміністративного примусу стала обов'язковим структурним елементом інституту публічно-правових актів (актів державного управління), що характерно для німецького адміністративного права, елементи якого проіснували в радянській адміністративно-правовій думці до 40-х рр. ХХ ст.; 4) виділення інституту адміністративного примусу в самостійний адміністративно-правовий інститут, розгляд якого став відбуватися за власною радянською схемою, яка обумовила його сьогодинішній зміст; 5) дослідження адміністративного примусу через призму демократичних принципів [16, с. 63–65]. Наразі має місце тенденція екстраполяції загальнотеоретичних постулатів на адміністративно-правові засоби діяльності державних службовців дипломатичної служби при реалізації юридичного інструментарію в інструментально-процедурному вимірі.

У контексті викладеної історичної перспективи адміністративного примусу під примусово-каральними заходами впливу на діяльність працівників дипломатичної служби, керуючись напрацюваннями в галузі адміністративного права, потрібно розуміти специфічний, комплексний, поліструктурний різновид державно-правового примусу, тобто встановлені нормами публічного права способи офіційного фізичного або психологічного впливу уповноважених суб'єктів на відповідних осіб у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їхніх прав, свобод та інтересів у випадках вчинення цими особами протиправних діянь (у сфері відносин публічного характеру) або в умовах надзвичайних обставин. Це здійснюється у межах окремого, економічного, спрощеного, оперативного адміністративного провадження з метою виконання багатоаспектної ретро-перспективної мети (превенції, припинення протиправних діянь, забезпечення провадження в справах про правопорушення, притягнення винуватих осіб до відповідальності, попередження та локалізації наслідків) [17, с. 19]; заходів адміністративного припинення, стягнення, віднов-

лення, які застосовуються у випадках вчинення адміністративного правопорушення [18, с. 236]. По суті, такі заходи впливу спрямовані на спонукання до правомірної поведінки з застосуванням адміністративного примусу. Для цього повинна діяти принаймні особа, що застосує примус і що потрапляє під його дію, а застосовуватися можуть різні інструменти діяльності публічної адміністрації.

Основою таких адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби в процедурному плані є заходи адміністративної відповідальності. Можна підтримати Д. Лук'яничу в тому, що сутність таких заходів має управлінський, публічно-сервісний та правозахисний виміри [19, с. 87–88]. Незважаючи на те, що в Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутні положення про спеціальну адміністративно-правову відповідальність працівників дипломатичної служби, на них поширюються ст. 166-10, 166-11, 184-1, глави 13-А та ін. щодо притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією діянь, неправомірного використання публічного майна, неналежного здійснення дозвільно-реєстраційної діяльності тощо [20]. Такі адміністративно-правові засоби мають на меті врівноважити відносини у сфері зовнішніх зв'язків у межах встановлених законом адміністративних процедур. У цьому простежується соціоцентричне забарвлення адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби, бо адміністративний примус дозволяє врахувати телеологічні, аксіологічні, інструментальні та функціональні характеристики адміністративно-правового захисту в галузі зовнішньополітичної діяльності задля досягнення стану суспільної рівноваги та добробуту.

При цьому потрібно вказати, що симбіоз заохочувально-попереджувальних і примусово-каральних заходів впливу найбільш яскраво простежується при виконанні завдань і функцій працівників дипломатичної служби щодо запобігання екстремізму. У ХХІ ст. екстремізм набув значного поширення на міжнародній арені, у тому числі в Україні, у зв'язку з чим не дотримуються демократичні цінності в загальносвітовому розвитку зовнішніх відносин. У якості прикладів можна назвати відкрити та латентну діяльність терористичних організацій, ANTIFA, SHARP, Національної революційної альтернативи, громадської організації «Національний альянс», Північного Братства, Руху проти нелегальної імміграції, громадського руху «Соціал-національна Асамблея», Союзу Анархістів України, Чорного комітету та ін.

За своєю природою правий та лівий екстремізм спирається на правовий нігілізм і силові методи знищення державних і політичних структур, що засвідчує відсутність аналізу фактичної політичної ситуації на наднаціональному та національному рівнях, адекватних пропозицій щодо виходу з кризи, а також використання крайніх політико-ідеологічних методів для забезпечення швидкого розвитку подій та підпорядкування політичного процесу волі конкретної особи без урахування співвідношення політичних сил [21, с. 75–77]. На цій підставі відбувається дестабілізація процесів державотворення та неможливість вирішення політико-економічних і соціальних криз. Перед Україною така проблематика стоїть особливо гостро, зважаючи на стан гібридної війни з Російською Федерацією, коли провокації та відкрита агресія з боку останньої ставлять під загрозу економічний прогрес України, демократичні форми її суспільної організації.

У національному правовому полі діяльність працівників дипломатичної служби з запобігання екстремізму має конституційно-правовий [22] і законодавчий рівень, представлений положеннями Кримінального кодексу України [23], Законів України «Про Основи національної безпеки

України» [24], «Про боротьбу з тероризмом» [25]. Спеціального закону в цій сфері досі не прийнято, хоча у Верховній Раді України було зареєстровано, але знято з розгляду кілька законопроектів, зокрема про протидію екстремізму [26], про протидію політичному екстремізму [27]. Водночас правові норми цих законодавчих ініціатив містять надмірне та безпідставне запозичення зарубіжного досвіду запобігання екстремізму, а також дублюють норми чинних нормативно-правових актів України, орієнтуючись на декларативні положення програмного характеру. Тим більше, законопроекти не формулювали жодного дієвого механізму та не містили оптимальних процедур у відповідній сфері.

У теоретичному плані досі актуальною залишається потреба розробки належних регуляторних актів щодо запобігання екстремізму, зокрема, на підставі реалізації повноважень державних службовців дипломатичної служби. У практичному плані реалізації адміністративно-правових засобів діяльності працівників дипломатичної служби заохочувально-попереджувальні заходи впливу повинні охоплювати моніторинг, аналіз і прогнозування тенденцій та проявів екстремізму; інституціоналізацію стратегії діяльності з запобігання екстремізму; визначення порядку координації роботи всіх суб'єктів, задіяних у запобіганні екстремізму; окреслення в загальному плані інструментарію та процедур вказаної діяльності. Натомість примусово-каральні заходи впливу повинні передбачати формулювання належних процедурних і процесуальних засобів адміністративно-правового захисту.

Заглиблюючись у проблематику процесуальних засобів, що впливають на діяльність державних службовців дипломатичної служби, потрібно зупинитися на детальній характеристиці адміністративного судочинства. У практиці функціонування адміністративних судів нерідко трапляються випадки розгляду адміністративних справ щодо застосування адміністративно-правових засобів при вирішенні кадрових питань [28; 29]. У цьому сенсі адміністративне судочинство як адміністративно-правовий процесуальний засіб можна розглядати в спеціально процесуальному, діяльнісному та формальному вимірах. На підставі кожного з цих підходів формується уявлення про різні прояви адміністративного судочинства – порядок розгляду та вирішення спорів у межах адміністративних справ, форми діяльності адміністративних судів, їхні функції і призначення.

Так, за спеціально-процесуальним підходом робиться акцент на відповідній юридичній категорії як порядку використання норм галузей матеріального публічного права адміністративними судами України [30, с. 104], форми повного здійснення правосуддя, що полягає у всебічному, повному, об'єктивному розгляді та вирішенні адміністративними судами адміністративно-правових спорів [31] індивідуального характеру [30, с. 104] між фізичними та юридичними особами, з одного боку, і суб'єктом владних повноважень – з другого, для захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав і законних інтересів юридичних осіб, здійснення контролю у сфері публічно-правових відносин [31]. Загалом цей підхід є одним із найбільш вдалих щодо тлумачення процесуальних адміністративно-правових засобів у сфері дипломатичної служби. Тим не менше, якщо керуватися законами логіки, то така дефініція є надміру деталізованою, що не дозволяє встановити сутність поняття, що підлягає визначенню, а стосується його ознак.

Звідси необхідно звернутися до діялісного підходу, який більш лаконічно та з урахуванням легального виміру розкриває сутність адміністративного судочинства. Зокрема, у п. 4 ч. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено, що адміністративним судочинством

є діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому цим Кодексом [32]. Таке визначення поняття є цілком прийнятним для розуміння адміністративно-правових засобів діяльності державних службовців дипломатичної служби, бо дозволяє встановити адміністративну юрисдикцію та порядок вирішення спорів у галузі зовнішніх зв'язків. По суті, діялісний підхід охоплює специфіку функціонування адміністративних судів при розгляді та вирішенні адміністративних справ за участі працівників дипломатичної служби.

Натомість природу адміністративного судочинства можна встановити за формальним підходом. У межах цього підходу адміністративним судочинством є регламентована адміністративно-процесуальними нормами система взаємопов'язаних правових форм [33, с. 39] судового (примусового) поновлення, гарантія судового захисту суб'єктивних публічних прав [34, с. 36], що має місце при здійсненні правосуддя в адміністративних справах [33, с. 39]. Цей підхід свідчить про те, що адміністративне судочинство в частині адміністративно-правових засобів діяльності працівників дипломатичної служби за своєю природою є формою судового захисту в разі порушення ними прав, свобод і законних інтересів громадян при здійсненні публічного управління, а також державних службовців дипломатичної служби при порушенні їхніх законних прав, свобод та інтересів, зокрема, при реалізації кадрової політики.

Висновки. Отже, у якості загального висновку можна констатувати, що адміністративно-правові засоби діяльності працівників дипломатичної служби вказують на той юридичний інструментарій, який дозволяє досягати поставлених завдань, виконуючи свої повноваження в спосіб, який відповідає правовим принципам дипломатії та міжнародним стандартам поведінки. Їхня динаміка виявляється в інструментах діяльності публічної адміністрації, основою для практичного впровадження яких є адміністративно-правові заохочувально-попереджувальні та примусово-каральні заходи впливу.

Список використаної літератури:

1. Патерило І. Право як ціннісна категорія : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. Патерило. – К. : Ін-т держави і права ім. В. Корецького, 2006. – 20 с.
2. Brian Z. Tamanaha How an Instrumental View of Law Corrodes the Rule of Law / Brian Z. Tamanaha // DePaul Law Review. St. John's Legal Studies Research Paper. – 2007. – No 06-0061. – Vol. 56. – P. 469–506.
3. Денисова А. Правові засоби: поняття та види / А. Денисова // Право України. – 2010. – № 7. – С. 190–196.
4. Авдюгін Р. Правові засоби як гарантії забезпечення прав людини / Р. Авдюгін // Юридический вестник. – 2010. – № 1. – С. 8–12.
5. Герасько В. Совершенствование системы превентивных мер в сфере административных правонарушений в Кыргызской республике / В. Герасько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arch.kyrlibnet.kg/?&npage=view&nadd=10630>.
6. Про затвердження Положення про проведення атестації державних службовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1922 : зі зм. і доп. станом на 07.09.2012 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 1. – Т. 1. – Ст. 27.
7. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI : із зм. і доп. станом на 01.01.2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 39. – Ст. 462.
8. Студеникина М. Государственный контроль в сфере управления. Проблемы надведомственного контроля / М. Студеникина. – М. : Юрид. лит., 1974. – 160 с.

9. Битяк Ю. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади / Ю. Битяк. – Х. : Право, 2005. – 304 с.
10. Оболенський О. Державна служба / О. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2006. – 472 с.
11. Кравець В. Атестація державних службовців в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. Кравець. – О. : Одеська національна юридична академія, 2003. – 177 с.
12. Дубенко С. Державна служба і державні службовці в Україні : [навч.-метод. посіб.] / С. Дубенко ; За заг. ред. Н. Нижник. – К. : Ін Юре, 1999. – 244 с.
13. Малиновський В. Державна служба: теорія і практика : [навч. посіб.] / В. Малиновський. – К. : Атака, 2003. – 160 с.
14. Селецький О. Атестація як ефективний спосіб підвищення професіоналізму дипломатичних працівників / О. Селецький // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5–7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В. Венедіктов, А. Куліш, М. Бурбика ; За ред. В. Венедіктова, А. Куліша. – Суми : СумДУ, 2014. – С. 240–244.
15. Полохович В. Адміністративно-правовий захист особи у відносинах з органами державної влади / В. Полохович // Право України. – 2003. – № 5. – С. 41–46.
16. Гриценко І. Періодизація наукових досліджень щодо становлення інституту адміністративного примусу / І. Гриценко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка ; Юридичні науки. – 2007. – Вип. 77/78. – С. 63–66.
17. Коломоєць Т. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право» / Т. Коломоєць. – Х. : Б. в., 2005. – 43 с.
18. Бахрах Д. Административное право России : учеб. [для студ. вузов, обуч. по спец. «Юриспруденция»] / Д. Бахрах. – М. : НОРМА: Инфра-М, 2000. – 624 с.
19. Лук'янець Д. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми право реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Д. Лук'янець. – К. : НАН України; Інститут держави і права ім. В. Корецького, 2007. – 410 с.
20. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X : зі зм. і доп. станом на 18.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
21. Заболотна Л. Політичний екстремізм як виклик сучасній дипломатії / Л. Заболотна // Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід : збірник тез доп., м. Київ, 23 грудня 2015 р. / За заг. ред. В. Ціваго, Н. Титаренко. – К. : ДАУ при МЗС України, 2015. – С. 75–77.
22. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : зі зм. і доп. станом на 15.03.2016 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Ст. 2598.
23. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : зі зм. і доп. станом на 01.05.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
24. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV : зі зм. і доп. станом на 07.08.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
25. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV : зі зм. і доп. станом на 28.07.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
26. Проект Закону про протидію екстремізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49227.
27. Проект Закону про протидію політичному екстремізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12411.
28. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 22.10.2015 р. № К/800/17921/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52817418>.
29. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 19.12.2012 р. № К-24461/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28322246>.
30. Адміністративне право України: основні поняття / за заг. ред. І. Голосніченка. – К. : ГАН, 2005. – 232 с.
31. Руденко А. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. Руденко. – Х. : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2006. – 22 с.
32. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : із зм. і доп. станом на 18.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № № 35, 36, 37. – Ст. 446.
33. Стефанюк В. Судовий адміністративний процес : [монографія] / В. Стефанюк. – Х. : Консул, 2003. – 234 с.
34. Николаева Н. Административная юстиция и административное судопроизводство: зарубежный опыт и российские традиции / Н. Николаева, А. Соловьева. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 396 с.